

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Полтавський юридичний інститут
Кафедра цивільного, господарського і фінансового права

Методичні вказівки до практичних занять
із навчальної дисципліни
«ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ»

Рівень вищої освіти – другий (магістерський) рівень

Ступінь вищої освіти – магістр

Галузь знань – 08 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

Освітня програма/спеціалізація – «Право»

Статус дисципліни – вибіркова

Методичні вказівки до практичних занять із навчальної дисципліни «Правові засади євроінтеграції» для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» освітньої програми «Право» Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Полтава: Полтавський юрид. ін.-т Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 9 с.

Розробник:

Гаркуша Андрій Олександрович,

доцент кафедри цивільного, господарського і фінансового права,

кандидат юридичних наук, доцент

Гарант освітньої програми:

Криницький Ігор Євгенович – завідувач кафедри цивільного, господарського і фінансового права, доктор юридичних наук, професор, старший науковий співробітник

Затверджено на засіданні кафедри цивільного, господарського і фінансового права (протокол № 1 від 11 вересня 2019 р.)

Дата оновлення – 27 серпня 2020 року
(протокол № 1 засідання кафедри конституційного, адміністративного, екологічного та трудового права від 27 серпня 2020 року)

Завідувач кафедри _____ І. Є. Криницький

Для денної форми навчання:

Т е м а 1. Історія становлення та розвитку європейської інтеграції

О с н о в н і   п и т а н н я

1. Передумови інтеграційних процесів у Західній Європі та еволюція ідеї європейської єдності.
2. Інтенсифікація об'єднавчих процесів у Європі після Другої світової війни. План Р. Шумана 1950 р.
3. Поняття “комунітарний метод”, його відмінність від методу міжурядового співробітництва.
4. Створення Європейських співтовариств (Європейського співтовариства з вугілля та сталі, Європейського економічного співтовариства, Європейського співтовариства з атомної енергії) як провідний напрям реалізації європейської інтеграції після Другої світової війни.
5. Розвиток Європейських співтовариств у 1960-1980-х рр. Значення Єдиного європейського акта 1986 р.
6. Ідея створення Європейського Союзу (ЄС) та її втілення в Маастрихтському договорі 1992 р.
7. Реформування Союзу за Амстердамським (1997 р.) та Ніццьким (1999 р.) договорами.
8. “Хвилі” розширення ЄС. Проект Договору про запровадження Конституції для Європи 2004 р., причини його провалу.
9. Модернізація ЄС у зв'язку з набуттям чинності Лісабонського договору 2007 р.
10. Сучасний стан інтеграційних процесів у ЄС.

Т е м а 2. Політико-правова природа Європейського Союзу.

О с н о в н і   п и т а н н я

1. Мета, завдання, принципи діяльності ЄС, їх прикладне значення. Цінності ЄС, їх практичне значення.
2. Еволюція правосуб'єктності ЄС. Лісабонський договір і питання правосуб'єктності ЄС.
3. Міжнародна правосуб'єктність ЄС та способи її реалізації.
4. Правосуб'єктність ЄС за національними правом держав-членів.
5. Місце ЄС серед інших європейських міждержавних організацій (Західноєвропейського Союзу, Організації північноатлантичного договору, Ради Європи, Організації з питань безпеки і співробітництва в Європі, Європейської асоціації вільної торгівлі).
6. Компетенція Європейського Союзу, її характер, зміст і види. Реалізація компетенції ЄС.

7. Розмежування предметів відання та повноважень між ЄС і державами-членами.
8. Принципи субсидіарності та пропорційності.
9. Юридичні процедури розширення компетенції ЄС. Можливість повернення компетенції ЄС державам-членам.
10. Фінансування діяльності ЄС. Бюджет ЄС: джерела формування, порядок прийняття і виконання.
11. Політична природа Європейського Союзу. Основні концепції правової природи ЄС.
12. Проблема “дефіциту демократії” та засоби її подолання.

Т е м а 3. Права людини в Європейському Союзі.

О с н о в н і п и т а н н я

1. Становлення інституту правового статусу особи в праві ЄС. Нормативно-правові акти, що регулюють основи правового статусу людини та громадянина в ЄС.
2. Роль прецедентного права Суду ЄС.
3. Хартія про основоположні права Європейського Союзу 2000 р., її юридична сила, структура та зміст.
4. Принципи правового статусу людини та громадянина в ЄС.
5. Основні цінності, на захист яких спрямована діяльність ЄС. Перспективи їх подальшого розвитку.
6. Гарантії прав та свобод людини та громадянина в ЄС: інституціональні, процесуальні та матеріальні.
7. Особливості приєднання ЄС до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.
8. Інститут громадянства ЄС: історія становлення, природа, порядок набуття та втрати.
9. Основні права та обов’язки громадян ЄС.
10. Допустимі обмеження здійснення прав і свобод, їх межі.

Т е м а 4. Членство в Європейському Союзі.

О с н о в н і п и т а н н я

1. Правові основи членства держав у Європейському Союзі.
2. Вимоги до держав, які бажають вступити до ЄС. Юридичний статус і зміст формальних вимог, що закріплені в Договорі про ЄС та Копенгагенських критеріях членства 1993 р.
3. Процедура набуття членства в ЄС, її стадії.
4. Правова природа та зміст договорів про приєднання (вступ) нових держав-членів.
5. Питання про вихід з ЄС. Правові підстави та процедура призупинення деяких прав держав – членів ЄС.

6. Правовий статус держав – членів ЄС. Вплив європейської інтеграції на обсяг суверенних прав держав – членів ЄС і їх здійснення.
7. Виконання державами-членами зобов'язань за установчими договорами ЄС: принципи лояльності та солідарності.
8. Посилене співробітництво: умови та процедура участі держав-членів.

Т е м а 5. Загальна характеристика інституційної системи та інститутів Європейського Союзу.

О с н о в н і   п и т а н н я

1. Генезис інституційної системи ЄС. Склад інституційної системи ЄС: інститути, органи, агенції.
2. Основоположні принципи інституційної системи ЄС: принцип інституційної рівноваги, принцип пріоритету норм права ЄС, принцип пропорційності та субсидіарності.
3. Європейський парламент: склад і порядок формування, правовий статус депутатів, організаційна структура, повноваження, порядок роботи.
4. Європейська рада: склад, повноваження, порядок роботи і прийняття рішень. Голова Європейської ради (Президент ЄС).
5. Рада: склад і порядок формування, організаційна структура, повноваження, порядок роботи.
6. Верховний представник ЄС з питань спільної зовнішньої політики та політики безпеки.
7. Європейська комісія: склад і порядок формування, організаційна структура, повноваження, порядок роботи.
8. Судова система ЄС: склад, порядок формування, юрисдикція. Правова природа рішень Суду ЄС.
9. Європейський центральний банк: склад і порядок формування, організаційна структура, повноваження, порядок роботи, юридична сила рішень.
10. Рахункова палата: склад і порядок формування, організаційна структура, повноваження, порядок роботи, юридична сила рішень.

Т е м а 6. Загальна характеристика права Європейського Союзу.

О с н о в н і   п и т а н н я

1. Право ЄС: поняття, структура, дія у часі та просторі.
2. Співвідношення понять “право ЄС” і “європейське право”.
3. Співвідношення права ЄС з національним правом держав-членів.
4. Принцип верховенства права ЄС щодо національного права держав-членів.
5. Принцип прямої дії права ЄС у національних правопорядках держав-членів.

6. Співвідношення права ЄС з міжнародним публічним правом. Загальновизнані принципи та норми міжнародного права. Конвенція про захист прав людини та основних свобод 1950 р.
7. Принципи права ЄС: поняття, класифікація, джерела.
8. Джерела права ЄС: види та ієрархія. Зміст поняття *acquis communautaire* (“здобуток Співтовариства”) та особливості застосування цього поняття в законодавстві України.

Т е м а 7. Судовий захист права Європейського Союзу.

О с н о в н і   п и т а н н я

1. Особливості судового захисту права в рамках ЄС: існування двох рівнів захисту – національного та наднаціонального.
2. Захист права ЄС у Суді ЄС: прямі та непрямі провадження.
3. Провадження проти держав-членів, що порушують свої зобов’язання за правом ЄС.
4. Провадження проти інститутів, що ухвалюють незаконні правові акти ЄС.
5. Провадження проти незаконної бездіяльності інститутів ЄС.
6. Преюдиціальні провадження: визначення, природа, суб’єкти, порядок розгляду, характер рішень Суду ЄС.
7. Забезпечення Судом ЄС єдності в застосуванні та тлумаченні права ЄС.
8. Відповідальність держав-членів перед фізичними та юридичними особами за порушення права ЄС.
9. Умови відповідальності держави-члена. Принципи еквівалентності та ефективності при відшкодуванні завданої фізичним та юридичним особам шкоди.
10. Захист права ЄС у національних судах держав-членів.

Т е м а 8. Історія розвитку відносин між Україною та Європейським Союзом, їх нормативно-правове регулювання.

О с н о в н і   п и т а н н я

1. Набуття членства в ЄС – пріоритет зовнішньої політики України, визначений на законодавчому рівні.
2. Встановлення дипломатичних відносин України з Європейськими співтовариствами 1991 р.
3. Передумови укладення Угоди про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною 1994 р., набрання чинності Угодою. Цілі Угоди, організаційні заходи, передбачені Угодою.
4. Указ Президента України “Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу” 1998 р.: загальна характеристика.

5. Закон України “Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу” 2004 р.: загальна характеристика.
6. Ступінь виконання Україною вимог, які ставляться до держав – кандидатів на вступ до ЄС.
7. Щорічні саміти “Україна-ЄС”, їх юридичні наслідки.
8. Укладення Договору про асоціацію між Україною та ЄС: історичні передумови. Поняття “асоціація”, приклади Угод про асоціацію.
9. Переговори щодо створення зони вільної торгівлі. Поняття зони вільної торгівлі.

Т е м а 9. Юридичні аспекти співробітництва між Україною та Європейським Союзом.

О с н о в н і п и т а н н я

1. Участь України в агенціях і програмах Європейського Союзу.
2. Участь України у програмі ЄС “Європейська політика сусідства”: цілі. Двосторонній план дій Україна-ЄС.
3. Участь України в ініціативі ЄС “Східне партнерство”: природа, цілі, формати діалогів.
4. Співробітництво України та ЄС в рамках Європейської політики безпеки та оборони. Угоди “Про визначення загальної схеми участі України в операціях ЄС з врегулювання криз” та “Про процедури безпеки, які стосуються обміну інформацією з обмеженим доступом” 2005 р.: загальна характеристика.
5. Торговельно-економічне співробітництво України та ЄС.
6. Співробітництво України та ЄС в енергетичній сфері: приєднання України до Договору про заснування Європейського енергетичного співтовариства.
7. Співробітництво України та ЄС у сфері юстиції і внутрішніх справ. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво 2009 р.
8. Угоди про спрощення оформлення віз та про реадмісію осіб 2007 р. Безвізовий діалог з ЄС. Візова політика ЄС. План дій з лібералізації візового режиму між Україною та ЄС.
9. Співробітництво України та ЄС у галузі транспорту. Спільний авіаційний простір між Україною та ЄС.
10. Співробітництво України та ЄС у сфері екології: зв’язки з Європейським екологічним агентством. Створення Регіонального екологічного центру України.

Т е м а 10. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

О с н о в н і п и т а н н я

1. Правові засади адаптації законодавства України до *acquis communautaire*. Стаття 51 Угоди про партнерство і співробітництво. Закон України “Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу”.
2. Програма адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Етапи адаптації українського законодавства, їх завдання та пріоритетні сфери адаптації.
3. Механізми адаптації законодавства України до законодавства ЄС.
4. Центральні органи державної влади, відповідальні за адаптацію законодавства України до законодавства ЄС. Міністерство юстиції України як спеціальний уповноважений орган державної влади у сфері адаптації.
5. Юридична експертиза проектів нормативних актів щодо відповідності *acquis communautaire*: обсяг, процедура, юридичні наслідки.
6. Особливості застосування адаптованих норм права ЄС у національному правопорядку України.
7. Зобов’язання України за Угодою про асоціацію.

Для заочної форми навчання:

Т е м а 1. Загальна характеристика інституційної системи та інститутів Європейського Союзу.

О с н о в н і   п и т а н н я

1. Генезис інституційної системи ЄС. Склад інституційної системи ЄС: інститути, органи, агенції.
2. Основні принципи інституційної системи ЄС: принцип інституційної рівноваги, принцип пріоритету норм права ЄС, принцип пропорційності та субсидіарності.
3. Європейський парламент: склад і порядок формування, правовий статус депутатів, організаційна структура, повноваження, порядок роботи.
4. Європейська рада: склад, повноваження, порядок роботи і прийняття рішень. Голова Європейської ради (Президент ЄС).
5. Рада: склад і порядок формування, організаційна структура, повноваження, порядок роботи.
6. Верховний представник ЄС з питань спільної зовнішньої політики та політики безпеки.
7. Європейська комісія: склад і порядок формування, організаційна структура, повноваження, порядок роботи.
8. Судова система ЄС: склад, порядок формування, юрисдикція. Правова природа рішень Суду ЄС.
9. Європейський центральний банк: склад і порядок формування, організаційна структура, повноваження, порядок роботи, юридична сила рішень.

10. Рахункова палата: склад і порядок формування, організаційна структура, повноваження, порядок роботи, юридична сила рішень.

Т е м а 10. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

О с н о в н і   п и т а н н я

1. Правові засади адаптації законодавства України до *acquis communautaire*. Стаття 51 Угоди про партнерство і співробітництво. Закон України “Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу”.
2. Програма адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Етапи адаптації українського законодавства, їх завдання та пріоритетні сфери адаптації.
3. Механізми адаптації законодавства України до законодавства ЄС.
4. Центральні органи державної влади, відповідальні за адаптацію законодавства України до законодавства ЄС. Міністерство юстиції України як спеціальний уповноважений орган державної влади у сфері адаптації.
5. Юридична експертиза проектів нормативних актів щодо відповідності *acquis communautaire*: обсяг, процедура, юридичні наслідки.
6. Особливості застосування адаптованих норм права ЄС у національному правопорядку України.
7. Зобов’язання України за Угодою про асоціацію.

Інформаційне забезпечення курсу

Підручники, навчальні посібники, тексти лекцій

1. Гердеген М. Європейське право: пер. з нім. / М. Гердеген. – К.: К.І.С., 2008. – 524 с.
2. Дайнен Д. Дедалі міцніший Союз. Курс європейської інтеграції / Д. Дайнен; пер. з англ. М. Марченко. – К.: К.І.С., 2006. – 699 с.
3. Копійка В. В. Європейський Союз: історія і засади функціонування: посіб. / В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко; за ред. Л. В. Губерського. – К.: Знання, 2009. – 751 с.
4. Право Європейського Союзу: навч. посіб. / за заг. ред. Р. А. Петрова. – 2-ге вид. – К.: Істина, 2009. – 376 с.
5. Право Європейського Союзу: підруч. / за ред. В. І. Муравйова. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 704 с.
6. Правова природа Європейського Союзу // Конституційне право зарубіжних країн: навч. посіб. / М. С. Горшеньова, К. О. Закоморна, В. О. Ріжа

та ін.; за заг. ред. В. О. Ріяки. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – С.236-240.

7. Мусис Н. Усе про спільні політики Європейського Союзу: пер. з англ. / Н. Мусис. – К.: К.І.С., 2005. – 446 с.

Монографії

1. Державний суверенітет в умовах європейської інтеграції: моногр. / за ред. Ю. П. Битяка, І. В. Яковюка. – К.: Право України, 2012. – 336 с.

2. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу: моногр. / під ред. І. В. Яковюка. – К.:Право України, 2012. – 208 с.

3. Комарова Т. В. Юрисдикція Суду Європейського Союзу: моногр. / Т. В. Комарова. – Х.: Право, 2010. – 360 с.

4. Кравчук І. В. Гармонізація національних правових систем з правом ЄС / І. В. Кравчук, М. В. Парапан. – К.: Слово, 2004. – 319 с.

5. Луць Л. А. Європейські міждержавні правові системи та проблеми інтеграції з ними правової системи України (теоретичні аспекти): моногр. / Л. А. Луць. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. – 304 с.

6. Тюшка А. Договір про конституцію для Європи: генезис, юридична природа, політична цінність: моногр. / А. Тюшка. – К.: К.І.С., 2007. – 228 с.

Статті

1. Анакіна Т. Прецедентні рішення Суду Європейських співтовариств у становленні правопорядку ЄС / Т. Анакіна // Підприємництво, госп-во і право. – 2008. – № 2. – С. 49-52.

2. Бранчук І. Конституційно-правовий механізм взаємодії права Європейського Союзу та національного права держав-членів / І. Бранчук // Там же. – 2009. – № 9. – С. 18-21.

3. Венецька О. Хартія фундаментальних прав Європейського Союзу та Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: проблеми взаємодії / О. Венецька // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – 2007. – № 38 – С. 161-167.

4. Вдовиченко О. Основні зміни інституційної системи Європейського Союзу після Лісабонського договору / О. Вдовиченко // Юрид. Україна. – 2010. – № 9. – С.118-123.

5. Гладенко О. Лісабонський договір 2007 р. як новий етап еволюційного розвитку права Європейського Союзу / О. Гладенко // Вісн. Центр. виборч. комісії. – 2008. – № 1 (11). – С. 73-77.

6. Євглевська О. Л. Адаптація законодавства як умова майбутнього членства України в Європейському Союзі / О. Л. Євглевська // Держ. буд-во та місц. самоврядування. – 2009. – № 17. – С. 118-129.

7. Москаленко О. М. До класифікації джерел права Європейського Союзу / О. М. Москаленко // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – 2009. – Вип. 1 (5). – С. 55-60. – (Сер. Право).

8. Муравйов В. Види компетенцій реформованого Європейського Союзу / В. Муравйов, І. Березовська // Вісн. Київ. ун-ту ім. Тараса Шевченка: міжнар. відносини. – 2009. – Вип. 37. – С. 53-57.

9. Муравйов В. І. Асоціація як перший крок до інтеграції / В. І. Муравйов // Акт. пробл. міжнар. відносин. – 2009. – Вип. 86. – ч. 1. – С. 85-96.

10. Муравйов В. Міжнародні угоди Європейського Союзу та *acquis communautaire* / В. Муравйов // Право України. – 2012. – № 3-4. – С. 306-320.

11. Рабінович С. П. Гармонізація права України з правом Євросоюзу у контексті проблеми балансування пріоритетів національної правової політики / С. П. Рабінович // Приват. Право і підприємництво. – 2009. – Вип. 8. – С. 152-155.

12. Стрельцова О. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом: передумови, проблеми і перспективи / О. Стрельцова // Там же. – 2012. – № 3-4. – С. 87-97.

13. Трюхан В. Інституційне забезпечення адаптації законодавства України до надбання спільноти в рамках виконання майбутньої Угоди про асоціацію Україна – ЄС / В. Трюхан // Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – 2011. – № 4. – С. 230-241.

14. Шпакович О. Принципи субсидіарності і пропорційності у праві Європейського Союзу // Право України. – 2012. – № 3-4. – С. 321-328.

Нормативні акти

1. Деякі питання адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: постанова Кабінету Міністрів України № 1365 від 15.10.2004 р. // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 42. – Ст. 2763.

2. Договір про заснування Енергетичного співтовариства від 25.10.2005 р. // Там же. – 2011. – № 1. – Ст. 1.

3. Основи права Європейського Союзу: нормативні матеріали / за заг. ред. М. В. Буроменського. – Х.: Фінн, 2010. – 392 с.

4. Перелік центральних органів виконавчої влади, відповідальних за організацію роботи з адаптації законодавства України до законодавства ЄС: затв. Протокольним рішенням Координаційної ради з адаптації законодавства України до законодавства ЄС від 10.06.2011 р. № 7. URL:

http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article%3fart_id=223287414&cat_id=223281453

5. План дій “Україна – Європейський Союз” від 21.02.2005 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_693

6. Про впорядкування процесу здійснення експертизи проектів законів України та інших нормативно-правових актів на предмет їх відповідності *acquis communautaire*: наказ М-ва юстиції України від 28.04.2005 р. № 42/5 // Офіц. вісн. України. – 2005. – № 18. – Ст. 958.

7. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України № 1629-IV від 18.03.2004 р. // Відом. Верхов. Ради. – 2004. – № 29. – Ст. 367.

8. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики України: Закон України № 2411-VI від 01.07.2010 р. // Там же. – 2010. – № 40. – Ст. 527.

9. Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України № 615/98 від 11.06.1998 р. // Офіц. вісн. України. – 1998. – № 24. – Ст. 870.

10. Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 14. 09. 2000 № 1072/2000 // Там же. – 2000. – № 39. – Ст. 1648.

11. Протокол до Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами про Рамкову угоду між Україною та Європейським Союзом про загальні принципи участі України в програмах Союзу від 22.11.2010 р. // Там же. – 2011. – № 92. – Ст. 3360.

12. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994 р. // Там же. – 2006. – № 24. – Ст. 1794.

13. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text